

© Пішак В.П., Ахтемійчук Ю.Т.

УДК 617-089 (091)

**МОНАСТИРСЬКИЙ
НЕСТОР ДМИТРОВИЧ
(1847-1888)**

*"Наука не має батьківщини,
але у вченого вона є".*

Луї Пастер

У 1847 році на околиці м. Чернівці, у селищі Роша, в сім'ї Монастирських народився хлопчик Нестор, на долі якого було написано стати видатним медиком зі світовою славою. Середню освіту Н.Д.Монастирський здобув у Чернівецькій класичній гімназії (нині загально-освітня школа № 1). До речі, журнал "Хирургия" (1873 – № 1) припустився прикрої помилки, назвавши Чернівецьку гімназію "Чернігівською". Отож, після закінчення Чернівецької гімназії у 1870 році Н.Д.Монастирський вступає до Віденського університету на медичний факультет. Закінчивши університет 1875 року, він майже рік працює у клініці видатного австрійського хірурга

Т.Більрота. Наприкінці 1876 року Н.Д.Монастирського приймають на роботу в хірургічне відділення Петропавлівської лікарні (Санкт-Петербург) позаштатним ординатором. Водночас молодий лікар вивчає патологічну анатомію у професора М.М.Руднева, під керівництвом якого захищає дисертацію "К патологии бугорчатой проказы (Lepa tuberosa)" (СПб., 1877).

Під час російсько-турецької війни (1877-1878) Н.Д.Монастирський працював хірургом в Ясьському лазареті. Поряд з виснажливою роботою хірурга вчений досліджує збудників інфекційних хвороб, зокрема правця. Згодом на основі своїх досліджень Н.Д.Мо-

настирський дійшов висновку, що причиною правця є дія токсину мікроорганізмів на нервову систему людини. Н.Д.Монастирський був одним із активних пропагандистів антисептичного методу обробки ран.

Після війни Нестор Дмитрович повертається до Петропавлівської лікарні, де успішно виконує серію оперативних втручань: остеопластичні операції, гастростомію, езофаготомію. Як хірург Н.Д.Монастирський мав великий авторитет. Він здійснив справжню революцію в хірургії XIX століття. Нестор Дмитрович першим у світі наважився з'єднати жовчний міхур з тонкою кишкою (холецистоєюностомія, холецистоентеростомія, операція Монастирського) у хворого на рак підшлункової залози. Першим у Росії виконав гастроентеростомію з приводу рубцевого звуження ворота, довівши безпідставність гастротомії та бужування, яким тоді надавала перевага. Першим у Росії славний і талановитий буковинець виконав холецистектомію.

У 1881-1882 роках увагу науковця знову привертає проблема виникнення правця. Н.Д.Монастирський вивчає причини цієї хвороби, аналізує вітчизняну і зарубіжну літературу, досліджує зрізи спинного мозку та периферичних нервів померлих від правця.

У 1883 році, закінчивши дослідження, Нестор Дмитрович викладає свої висновки в доповіді на засіданні Російського хірургічного товариства ім. М.І.Пирогова. Його погляди щодо етіології правця були опубліковані у вигляді наукової праці "Наблюдения и исследования о травматическом столбняке".

Отже, цілком справедливо пріоритет у вирішенні цього питання віддано саме Н.Д.Монастирському, а не М.Ніколайєрові, який тривалий час вважався першовідкривачем збудника травматичного правця. Тепер збудника правця називають паличкою Монастирського-Ніколайєра.

Окрім проблеми правця, Н.Д.Монастирський вивчав збудників інших інфекційних захворювань, зокрема сапу. Будучи спостережливою людиною і добре обізнаним патологоанатомом, Н.Д.Монастирський, досліджуючи гістологічні препарати і мазки крові хворих на сап, виявляє, крім бацил, багато ниткоподібних і кокоподібних утворень. Результати своїх досліджень він опублікував

1883 року в "Еженедельной клинической газете", а в 1884 році доповів на засіданні Товариства російських лікарів. Отже, Н.Д.Монастирський першим у світі описав інволюційні форми збудника сапу.

Цікавою сторінкою життя Нестора Дмитровича Монастирського виявилась його викладацька діяльність – 38-річного вченого було запрошено на кафедру хірургії новоствореного в Санкт-Петербурзі Клінічного інституту (інституту удосконалення лікарів), де пізніше йому присвоєно звання штатного професора. Він цікаво читав лекції лікарям, чудово керував їх роботою. В цей період Нестор Дмитрович видає цінний посібник "О современном лечении ран" (СПб., 1886), де висвітлено одне з найбільш актуальних питань хірургії того часу, наведено багато антисептичних засобів, методи їх застосування, способи з'єднання тканин, описано характер загоювання ран залежно від загального стану організму. Ця праця стала дуже цінною для хірургії. У 1887 році допитливий професор видає ще одну не менш цінну працю – "Современные взгляды на патологию и терапию воспалений суставов". Незважаючи на великі досягнення в медичній науці, Нестор Дмитрович водночас був простою і щирою людиною, яку поважали колеги й обожнювали студенти.

Н.Д.Монастирський поряд з педагогічною діяльністю продовжує клінічну роботу. Як висококваліфікований хірург він успішно розтинає піддіафрагмальний абсцес трансплевральним доступом, підшивши діафрагму до пристінкової плеври, успішно виконує резекцію шлунка з приводу раку.

Вчений чимало уваги надає нюансам місцевої анестезії. В середині 80-х років XIX століття Н.Д.Монастирський запропонував застосовувати з цією метою саме слабкі розчини солянокислого кокаїну, що значно зменшувало токсичний вплив препарату на організм пацієнта. З клініки вийшла чудова праця його асистента Л.В.Орлова "Несколько слов о местной анестезии солянокислым кокаином", яка була високо поцінована не лише в Росії, але й за кордоном. В ній наведено глибоке наукове обґрунтування практичного застосування місцевого знеболювання при великих хірургічних операціях.

У повному розквіті сил Н.Д.Монастирський тяжко захворів. Як досвідчений лікар він сам собі поставив діагноз – злоякісна пухлина нирки. Його колеги відмовилися від оперативного втручання, бо пухлина була дуже великою та ще й з ознаками метастазування. Останні місяці талановитий вчений прожив у тяжких фізичних муках, проте він продовжував наукову роботу вдома, консультуючи молодих науковців та своїх асистентів.

Нестору Дмитровичу все ж ризикнули зробити операцію в рідному інституті. Але, так і не доходячи свідомості, 24 травня 1888 року професор Н.Д.Монастирський помер.

Великому вченому виповнилося лише

40, коли він покинув цю землю. За 13 років лікарської діяльності він встиг збагатити світову і вітчизняну хірургію відкриттями, які не забуті й донині. Він виховав низку видатних хірургів (Домбровський, Тиллін, Орлов), опублікував понад 40 наукових робіт, які вирізняються не лише своїм науковим значенням. У них відчувається повага до вітчизняної науки, крізь сторінки прозирає виключна чесність, принциповість і гаряча любов до хворої людини.

Знаменно, що кафедра хірургії Санкт-Петербурзької медичної академії післядипломної освіти нині носить ім'я нашого славного земляка – всесвітньо відомого вченого і хірурга Н.Д.Монастирського.

Література

1. *Верхратський С.А., Заблудовський П.Ю. Історія медицини: Навч. посібник. – 4-е вид., випр. і допов. – К.: Вища школа, 1991. – 431 с.*
2. *Монастырский Нестор Дмитриевич // БМЭ. – 2-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1960. – Т. 18. – С. 1144-1145.*
3. *Околов В.Л. Нестор Дмитриевич Монастырский (к 125-летию со дня рождения) // Хирургия. – 1973. – № 1. – С. 150-151.*
4. *Пішак В.П., Ахтемійчук Ю.Т. Нестор Дмитрович Монастирський (до 155-річного ювілею славного буковинця) // Бук. мед. вісник. – 2002. – Т. 6, № 1-2. – С. 125-126.*

В.П.Пішак, Ю.Т.Ахтемійчук